

О. О. Литвинов, заступник керівника Апарату Ради НБУ

ВПЛИВ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНВЕРГЕНЦІЇ НА ЦІНОВУ СТАБІЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ

Прямий або опосередкований цілеспрямований вплив на ціни тими чи іншими засобами грошово-кредитної політики має враховувати об'єктивні тенденції у процесах ціноутворення в Україні, однією з яких є наближення цінових співвідношень на внутрішньому ринку до аналогічних співвідношень у країнах ЄС, що свідчить про об'єктивну обумовленість процесів економічної конвергенції.

Ключові слова: грошово-кредитна політика, цінова стабільність, таргетування інфляції, криза, економічний спад, економічна конвергенція.

Постановка проблеми. У 2010 році було внесено зміни до Закону “Про Національний банк України”, якими фактично вперше юридично визначені пріоритети грошово-кредитної політики для виконання головної мети – забезпечення стабільності національної валюти, а саме визначено головним пріоритетом досягнення цінової стабільності в країні.

Цей крок, як віддзеркалення спільного бачення напрямку розвитку грошово-кредитної політики, став наслідком намагань упродовж декількох попередніх років закріпити домінуючою доктриною створення монетарного режиму, що базуватиметься на принципах таргетування інфляції, як це робилося у більшості провідних економік світу. При цьому слід зазначити, що крок цей було зроблено вже після помітних економічних потрясінь, що супроводжували світову фінансову кризу, яка також болісно вдарила і по економіці України. Саме цей фактор став переважаючим у намаганні чітко визначити пріоритети грошово-кредитної політики. Але й саме цей фактор на сьогодні є головним у формуванні значних сумнівів у доцільності зазначеного кроку. Адже підкорення всіх завдань економічної політики в цілому та грошово-кредитної зокрема цілям забезпечення цінової стабільності, навіть якщо розуміти цей термін не дослівно, а як стабільність низьких (3–5 %) темпів інфляції, на даному етапі може стати певним гальмом у намаганні якнайшвидше подолати наслідки кризи в економіці України. Тим більше, що в самих країнах, які тривалий час були апологетами інфляційного таргетування, наслідки світової фінансової кризи поставили складні питання щодо власних шляхів економічного оздоровлення.

Наразі для центробанків розвинених економік важливим є питання перегляду своїх принципів пріоритетності цілей щодо неухильного

збереження низьких темпів інфляції за будь-яких обставин. Адже однією з головних проблем після кризи для економічно розвинених країн є те, що останнім часом виявилася загальна світова тенденція до зниження довіри між суб'єктами фінансових ринків. Реальною стає загроза низьки суверенних дефолтів. Це спричиняє додаткові ризики для країн з ринками, що розвиваються, включаючи і Україну.

Основна спрямованість європейської антикризової політики полягає зараз у застосуванні адаптивної грошово-кредитної політики з метою відновлення довіри на ринках. Ті ж самі пріоритети постають і у посткризовому, або ж антикризовому (з точки зору прояву можливих ризиків) характері грошово-кредитної політики. Тобто не стільки важливо за всяку ціну утримувати низькі темпи інфляції, скільки – налагодити та стабілізувати систему фінансових відносин в економіці та зменшити основні ризики. При цьому прийняття за інфляційну мету темпів вищих за звичайні, а саме 4–5 % протягом року не вважається категорично неможливим. Фактично додаткове інфляційне друкування грошей дозволить, по-перше, збільшити сукупний попит за рахунок державного споживання, по-друге, інфляційні очікування стимулюватимуть витрачання грошей, і, по-третє, стимулюватиме економічні відносини на макрорівні, відтворюючи саме на макрорівні довіру між економічними суб'єктами. І, до речі, розуміючи, що висока інфляція, безумовно, є шкідливою для економіки, більшість економістів все ж схиляються до думки, що краще терпіти інфляцію, ніж дозволити економіці втягнутися в “дефляційну спіраль” та явний економічний спад.

Метою статті є дослідження напрямів вітчизняного економічного розвитку; особливостей грошово-кредитної політики у посткризових умовах; процесів економічної трансформації в Україні та економічної

конвергенції України із країнами з розвиненими економіками.

Аналіз останніх публікацій. Приклад нещодавньої історії свідчить про те, що питанням економічної конвергенції в економічно розвинених країнах приділялася і продовжує приділятися значна увага. Мабуть тому явище економічної конвергенції знайшло своє віддзеркалення і в наукових дослідженнях як закордонних, так і вітчизняних економістів, серед яких: Дж. Голбрейт, П. Сорокін (США), Я. Тінберген (Нідерланди), Р. Арон (Франція), Дж. Стрейчі (Великобританія), Г. Брюкер (Німеччина), В. Шевчук, А. Філіпенко, А. Гальчинський, В. Сіденко, Ю. Пахомов, О. Шнирков, А. Румянцев та інші.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на суто українські особливості економічного розвитку після кризи, загальні тенденції і загальні проблеми залишаються схожими з основними, що наразі турбують економічно розвинені країни. Тим більше, що після кризи в Україні не відбулося кардинальних структурних зрушень в економіці, не з'явилося нових напрямків розвитку реального сектора, не відбулося диверсифікації спрямованості фінансових потоків, та взагалі не відбулося таких явищ, які б дозволяли бачити більш позитивні перспективи розвитку, ніж, наприклад, у країн ЄС. Тому, оцінюючи економічну ситуацію у світі і місце у цій ситуації економіки України, слід, якнайменше, задати собі такі питання: “А чи все так чітко визначено у напрямках вітчизняного економічного розвитку, як це бачилося у до кризовому періоді? І чи є на даний час незмінними погляди щодо проведення грошово-кредитної політики у посткризових умовах?”

Щоб відповісти на ці питання, варто спробувати проаналізувати не стільки наслідки успішних або, навпаки, вольових рішень повернути економічний розвиток у те чи інше русло, скільки наслідки природних процесів економічних трансформацій в Україні, які відбуваються не завдяки цілеспрямованому просуванню, а більшою мірою незалежно від такої цілеспрямованості.

Одним з таких процесів можна вважати тривалу і неухильну економічну конвергенцію України із країнами з розвиненими економіками, в першу чергу, з країнами ЄС. Актуальність такого аналізу визначається як наявністю сучасної політичної волі щодо інтегрування України в європейську економіку, так і необхідністю визначення в цьому контексті шляхів такої інтеграції.

Питанням економічної конвергенції як за кордоном, так і в Україні приділялося упродовж тих чи інших етапів економічного розвитку чимало уваги. До речі, саме ці питання розглядалися як найважливіші упродовж другого етапу підготовки країн ЄС до введення єдиної валюти. Так, на думку, в першу чергу, спадають “Критерії конвергенції” для участі в “зоні євро”. Для успішного функціонування економічного і валютного союзу ЄС було вкрай важливо, щоб його держави-члени досягли високого ступеня стійкої конвергенції у вигляді наявності у всіх їхніх економіках низького рівня інфляції, здорових державних фінансів, а також стабільності курсів їхніх валют. З цією метою від країн, зацікавлених у переході до спільної валюти, вимагалася їх відповідність “критеріям конвергенції”, сформульованим у Маастрихтському договорі і прикладеному до нього Протоколі № 6, де було визначено, що:

- країна повинна мати рівень інфляції, який не перевищує більш ніж на 1,5 % середній показник для трьох країн з найнижчими темпами інфляції;
- країна повинна мати дефіцит бюджету, що не перевищує 3 % ВВП;
- державний борг не повинен перевищувати 60 % ВВП;
- процентна ставка не повинна перевищувати рівень, середній для трьох країн з найнижчими темпами інфляції, більш, ніж на 2 процентні пункти;
- країна повинна брати участь у системі спільного регулювання коливання валютних курсів не менше 2 років без девальвації (на момент підписання угоди межа коливань становила 2,25 %, для італійської ліри і англійського фунта – 6 %).

Проте, як бачимо, процеси економічної конвергенції, які було необхідно прискорити з метою валютного об'єднання Європи, в даному випадку мали відносно штучний і суто керований характер. І це незважаючи на багатовікову історію спільного економічного існування основних економічно розвинених європейських країн. В цьому і полягає головна різниця між тими процесами, які можна дослідити у сучасній європейській економічній історії, та тими, що простежуються в Україні упродовж пострадянського існування її економіки. Тут, попри всі вольові декларовані намагання щодо наближення до Європи, ці процеси не мали стратегічного забарвлення в контексті економічної політики, не мали керованості, та і, відверто, мало досліджувалися з боку керівних економічних установ упродовж

усього періоду незалежної економічної історії. Втім саме тому, мабуть, якщо в розвитку вітчизняної економіки існують (а вони існують) ознаки процесів економічної конвергенції з країнами ЄС, то ці процеси для України мають природний, історично обумовлений характер, а не наслідки штучних перетворень, та штучного стимулювання. Чинниками поступової конвергенції Української і європейської економік є об'єктивні тривалі процеси, що відбуваються в Європі внаслідок розпаду РЕВ та СРСР з одного боку, та розвитку ЄС – з іншого.

Саме цьому процесу, що супроводжують конвергенцію і стимулюють об'єктивні природні перетворення в параметрах та напрямках економічного розвитку України практично упродовж всього пострадянського періоду, по суті своїй є найбільш об'єктивним віддзеркаленням реалістичності, чи навпаки, тих чи інших цілеспрямованих намагань щодо економічних перетворень взагалі.

Крім того, актуальність такого аналізу, крім іншого, визначається як наявністю вже сучасної політичної волі щодо інтегрування України в європейську економіку, так і необхідністю визначення в цьому контексті шляхів такої інтеграції.

Слід зазначити, що у більшості робіт, в яких приділяється увага процесам економічної конвергенції, ці процеси розглядаються як комплексне явище, де у щільному зв'язку розглядаються всі аспекти економічних зрушень, а, відтак, часто не приділяється належної уваги питанням аналізу локальних процесів, супутніх конвергенції, які є більш тонкими і специфічними, що, в свою чергу, звужує коло зацікавлених адресатів таких робіт. В аспекті ж погляду на процеси економічної конвергенції з точки зору впливу на грошово-кредитну сферу України та, головне, на пріоритети розвитку грошово-кредитної політики доцільним було б окреслити відносно вузьке поле досліджень, а саме дослідження змін на ринку внутрішніх цін України, тобто процесів “цінової конвергенції”, якщо таке визначення має право на існування.

До речі, ще один ефект від введення єдиної європейської валюти полягає в тому, що різниця в цінах, зокрема, у рівнях цін на внутрішніх ринках країн ЄС, помітно зменшилася, навіть з урахуванням суто європейських масштабів цінових змін. Тобто процеси економічної конвергенції, які стимулювалися у період підготовки до введення євро, призвели до природного ефекту зближення цінових співвідношень на внутрішніх ринках.

Слід зауважити, що не варто зневажливо ставитися до визначення “цінова конвергенція” відносно цін внутрішнього ринку України, мовляв, що процеси одностороннього впливу на ціни України з боку цін європейського ринку не можна назвати конвергенцією. Помилково вважати, що цей вплив є саме одностороннім. Адже розширення ринків збуту, які отримали країни Західної Європи за період після розпаду СРСР, та економічної системи соціалістичної Європи, зміна системи визначення цін на енергоносії, відкритість економік та збільшення експортно-імпортного обороту в цілому у сукупності з іншими, менш значними чинниками, вплинуло і впливає кардинально на формування внутрішніх цін на споживчих ринках країн сучасного ЄС. Безумовно, цінові зміни в країнах колишнього СРСР мали на порядок більший рівень зрушень, адже, крім наближення ринків, на них, головним чином, вплинули інституційні перетворення пов'язані із кардинальною зміною як соціально-політичної системи, так і самих економічних принципів існування. Втім недооцінювати роль зворотного впливу теж просто неможливо.

Далі варто більш детально роз'яснити, що мається автором на увазі в даному контексті. Коли взагалі починає йти мова про цінові співвідношення, то, в першу чергу, для більшості фахівців є знайомими та зрозумілими поняття цінових паритетів внутрішнього ринку, диспаритетів цін у перерахунку вартості валют і т. ін. Проте ці поняття не торкаються інших, більш тонких процесів цінових співвідношень, на які практично не звертається увага у дослідженнях, щодо динаміки тих чи інших цін та інфляційних процесів взагалі. Суть тих співвідношень, які є предметом даних досліджень, простіше пояснити на такому прикладі. А1, В1, В1 та Г1 – ціни або тарифи за товари або послуги, показники яких зафіксовано на певний момент часу 1 відносно умовних стабільних фізичних одиниць обміру. Відповідно, протягом часу ціни на дані товари в таких самих стабільних фізичних одиницях обміру змінилися, і на момент часу 2 становлять нові значення. Предметом дослідження в такому випадку є співвідношення між цінами [А1–В1] [А1–Г1] [В1–В1] [В1–Г1] та [В1–Г1], динаміка їх змін у нові співвідношення [А2–В2] [А2–В2] [А2–Г2] [В2–В2] [В2–Г2] та [В2–Г2] та фактори і тенденції таких змін у тривалій перспективі. З точки зору процесів “цінової конвергенції”, варто простежити протягом тривалого історичного періоду порівняльну динаміку максимально наближених за значенням та способом виміру цінових співвідношень

усереднених даних внутрішніх споживчих (і не тільки, в широкому полі дослідження) ринків із внутрішнім ринком України.

Про що можуть свідчити результати такого аналізу для певної умовної країни в контексті її економічної інтеграції до більш стабільної і розвиненої економіки? По-перше, якщо розміри співвідношень [А–Б], [А–В], [А–Г], [Б–В], [Б–Г], та [В–Г] в одній країні протягом певного тривалого часу наближаються до аналогічних співвідношень в іншій країні, то це свідчить про наближення за певними параметрами ринків обох країн. І, навпаки, якщо певні відхилення в таких співвідношеннях посилюються, то, фактично, напрямки розвитку внутрішніх ринків з часом все більше відрізняються. Безумовно, це не єдиний критерій, за яким слід визначати ступінь такого наближення або розходження, але деталі порівняння саме за такими ціновими показниками можуть надати певні орієнтири як для подальшого аналізу процесів, так і для певних дій щодо прискорення, або навпаки, таких процесів. Саме тому, по-друге, якщо декілька співвідношень в загальній кількості відрізняються за динамікою від основного напрямку змін, то локальна група таких співвідношень прямо вказує на ті сектори економіки і пов'язані з їх розвитком процеси, які тією чи іншою мірою за характером свого розвитку не відповідають процесам конвергенції. По-третє, відхилення від загальної динаміки змін у зазначених цінових співвідношеннях для окремих груп, якщо воно має характер штучного стримування, висвітлює і локальні загрози відкладеного інфляційного ризику, реалізація якого може відбуватися у той час, як такий штучний фактор перестане існувати. По-четверте, аналіз динаміки співвідношень, який безумовно потребує аналізу всіх основних чинників, що впливають, висвітлює характер конвергенції вже у макроекономічному контексті, а, відтак, надає можливість коригувати певні дії економічної політики саме з точки зору процесів конвергенції.

Серед основних факторів прискорення змін у цінах внутрішнього ринку у контексті конвергенції з країнами ЄС слід виділити наступні:

1. Інституціональні зміни, які кардинально вплинули на принципи ціноутворення на внутрішньому ринку.

Централізоване та планове формування цін, в тому числі із плавними процесами “вимивання” дешевих товарів і заміною їх дорогими (що, до речі, мало певний характер керованої інфляції) в Радянському Союзі різко змінилося на умовно

ринкові засоби ціноутворення, де упродовж декількох років перехідного періоду (фактично до кризи 1998 року) закони складання ціни значною мірою ще не відповідали суто об'єктивним умовам ринку, а залежали більшою мірою від процесів монополізації і демонополізації на внутрішньому ринку, перерозподілу власності, валютних шоків і інших факторів макrorівня, за якими не було помітно процесів встановлення балансної рівноваги цін на підставі ринкових факторів попиту та пропозиції. В той же час саме наявність інституційних змін, процес яких у значно меншому масштабі відбувається і до цього часу, надала можливість розпочати процеси змін у цінових співвідношеннях, характер яких більш чітко почав окреслюватися лише в останні роки, коли вже стабілізувалася в основному ринкова система ціноутворення.

2. Насичення ринку.

Фактор розпаду СРСР змінив основні джерела насичення ринку товарами та послугами. По-перше, замкнутість і самодостатність виробничо-споживчих циклів СРСР, що була забезпечена тісною взаємною інтеграцією економік радянських республік, перестала існувати, і значна кількість як споживчих, так і проміжних товарів та послуг із внутрішніх перетворилася для України в імпортовані. Відтак вплив імпоротної складової на товари та послуги внутрішнього ринку посилюється настільки, що формування взагалі всіх цін на внутрішньому ринку головним чином залежало від обмінного курсу національної валюти навіть у той час, коли власна валюта вже не мала помітних девальваційних ознак. Крім іншого, за рахунок боротьби за фінансові джерела і за рахунок процесів перерозподілу власності змінилися і обсяги фінансових потоків, що насичують ті чи інші галузі реального сектора економіки. Жахливими такі процеси виявилися, наприклад, для вітчизняної легкої промисловості. Все це не могло не вплинути на цінові співвідношення на внутрішньому ринку.

3. Посилення відкритості економіки і, як наслідок, цінова конкуренція товарів власного виробництва та імпортних, значна роль валютного фактора, поступове нівелювання різниці у товарній номенклатурі.

Інший аспект посилення впливу імпоротної складової у насиченні ринку полягає у тому, що вже на більш пізньому етапі економічного розвитку, коли ринки виробництва в галузях певним чином стабілізувалися, динаміка імпортних товарів та послуг навіть у тих сегментах, де вітчизняна промисловість не в змозі

конкурувати з імпортом (електроніка, високі технології та ін.) рівень цін на імпортовані товари враховує загальний рівень цін внутрішнього ринку, які формуються і за рахунок цін на товари та послуги власного виробництва, і, фактично, підтверджує посилення ринкових факторів у ціноутворенні. В тому ж напрямі розвивається і номенклатурне насичення ринку, який позбавився принципів дефіциту, що формувалися у радянські часи на підставі “залізної завіси”. Доступ до товарів та послуг, які споживаються, або використовуються, як проміжні, у виробництві, на даний час практично нічим не обмежується, крім купівельної спроможності, та факторів доцільності. І не менш важливу роль відіграє й фактор вільного доступу до іноземних валют. Будь-яких обмежень у насиченні ринку, чи цінах на ньому за рахунок труднощів валютного обміну не існує. Лише зміни у вартості валюти можуть надавати значний поштовх динаміці цінових співвідношень.

До речі, в окремому дослідженні (результати якого планується опублікувати надалі) буде показано, що більш важливими результатами аналізу змін у цінових співвідношеннях слід вважати спостереження за динамікою таких співвідношень на товари та послуги, що знаходяться в найбільш схожій за характером залежності від імпортової складової.

4. Зміни в ментальності споживання.

На перший погляд, цей фактор важко вважати таким, що можна віднести до визначальних. Втім саме зміни у ментальності, які розпочалися після розпаду СРСР, і які продовжуються надалі, мають системний характер і, можливо, стануть найбільш визначальними на етапі щільного співіснування з ЄС, якщо таке існування має перед собою реальну перспективу. В даному випадку, з точки зору впливу на ціни внутрішнього ринку в цілому, та на їх співвідношення у контексті дослідження, важливим є ментальне перетворення умовного пересічного споживача у пріоритетах споживання. А саме йдеться про зміну показників “іміджу успішності”, який є визначальним для більшої частини населення будь-якої країни, і формує відповідним чином пріоритети цілей життєдіяльності і споживчі пріоритети в тому числі. Із зламом соціально-економічної системи радянської спільноти показники “іміджу успішності” значною мірою наблизилися до “західних”, як це було прийнято називати за часів СРСР, що відповідним чином позначилося і на номенклатурі споживчого ринку, а, відтак, і наблизило цю номенклатуру

до ринків економічно розвинених країн, і, безумовно, вплинуло на цінові співвідношення.

5. Відносно швидке збільшення вартості енергоносіїв у структурі формування цін на товари та послуги власного виробництва.

На нашу думку, серед факторів впливу на цінові співвідношення вказаний варто було б поставити на перше місце. Саме цей фактор в Україні (за впливом це на порядок вище, ніж у Росії) був головним у зрушенні співвідношення у структурі споживання між тарифами на житло та транспорт та іншими товарами, особливо, товарами продовольчої групи. І саме цей фактор визначив зрушення цінових співвідношень внутрішнього споживчого ринку у напрямку до співвідношень ринків країн ЄС. Адже ціна імпорту енергоносіїв на європейському рівні (і вище) не може не зрушити такі цінові співвідношення. Втім пріоритетність цього фактора є тимчасовою. Якщо надалі динаміка цін на енергоносії знаходитиметься вже у загальному руслі цін на них для ЄС, то і вплив цього фактора на подальші цінові зміни буде досить обмеженим.

6. Зміни у структурі та характері отримання доходів населенням.

Цей чинник впливу має менше значення з точки зору змін тривалого часу, проте він став головним у формуванні розподілу ринку на цінові групи за соціальною складовою, що найбільш яскраво почало проявлятися лише упродовж останніх років. Так, розподіл товарів та послуг на групи з “соціальними” цінами, товари вільного ціноутворення та товари елітного споживання є процесом, що триває і, як би позитивно чи негативно це не оцінювалося, відповідає основним рисам розподілу за таким же принципом у країнах з розвинутою економікою, в т.ч. і країнах ЄС. Хоча слід зазначити, що на цьому шляху вітчизняний ціновий розподіл за соціальною рисою лише віддалено відповідає принципам такого розподілу у тій же самій Європі, де такі принципи склалися десятиріччями.

7. Оновлення номенклатури споживання товарів та послуг за рахунок науково-технічного прогресу та зближення напрямків його впливу на пріоритети споживання.

Цей фактор не потребує додаткового пояснення. Але саме в напрямку аналізу цього фактора найбільш яскраво простежується процес наближення до європейських стандартів як за рахунок ментального фактора, так і за рахунок фактора відкритості економіки. Йдеться про те, що оновлення номенклатурної бази товарного ринку за рахунок науково-технічного прогресу в

Україні та економічно розвинених країнах, на відміну від радянських часів і, навіть, періоду пострадянського перерозподілу ринків (ринок України у той час насправді був ринком збуту застарілих для Європи товарів), йде у спільному руслі.

8. Експансія іноземного банківського капіталу, в т.ч. як стимулятор споживчого буму.

Про цей чинник більш важливо було говорити у період, який передував останній фінансовій кризі. Безумовно, насичення ринку імпортом на фоні штучного стримування розвитку власного виробництва відбувалося при і завдяки підтримці закордонного, переважно спекулятивного, капіталу, що стимулював споживання.

Втім і надалі цей чинник залишатиметься важливим настільки, наскільки природна інтеграція України (не слід плутати з конвергенцією) в економічний простір Європи буде створювати певні ніші для споживчої експансії.

Але даний фактор не варто вважати ані позитивним, ані негативним. Такі приклади у локальному вимірі постійно спостерігаються і у сталих економічних відносинах між самими країнами ЄС. Тому це фактор скоріше є рушійним фактором розвитку, якщо, безумовно, він не є фатальним для розвитку тих чи інших галузей суверенної економіки.

Так чи інакше, але з точки зору впливу на цінові співвідношення, цей фактор є стимулюючим в напрямку наближення їх до цінових

співвідношень тих країн, з яких товари чи послуги імпортуються, хоча й спекулятивна складова на певний час може вносити значні диспропорції у такі співвідношення.

Більшість факторів, що були наведені вище, для України мають характер стимулювання динаміки цінових співвідношень на внутрішньому ринку у напрямку до аналогічних "стандартів" країн ЄС. Втім на даний час існує низка чинників протилежної дії, наявність і гальмуючий важіль яких для процесів конвергенції є настільки значним, що не врахувати їх просто неможливо.

1. Першим і головним є група соціальних чинників (в першу чергу, це стосується стримування зростання цін на послуги ЖКГ), яка за природних обставин гальмуватиме процеси "цінової конвергенції" ще упродовж тривалого часу. Вирівнювання співвідношень між тарифами на платні послуги ЖКГ та цінами на інші товари споживання до європейських вимірів на даний час призведе до суттєвих соціальних сплесків і має вирішуватися не

засобами цінової або грошово-кредитної політики, а шляхом збільшення гарантій населенню, чіткої, економічно задовільної, а не політично декларованої системи відшкодування для домашніх господарств з низьким рівнем доходів, шляхом збільшення кількості робочих місць і можливостей зростання реальних доходів населення.

Принципи прямого або прихованого адміністрування цін фактично є наслідком тих міркувань, за якими на даний час не є можливим "відпустити" ціни та тарифи на товари та послуги соціального значення у ринкове плавання, навіть шляхом демонополізації галузей (чого, до речі, вимагає від уряду України більшість "радників" із відомих міжнародних фінансових організацій).

Але щодо самого факту наявності у тій чи іншій формі системи адміністрування цін слід зауважити, що часто під ширмою соціального захисту для "силового" обмежувачого тиску на ціни причиною є суто монопольне домінування певних інтересів. Цей процес простежується, наприклад, у сегменті хлібобулочних виробів.

Інші чинники, є, можливо, менш визначальними на даному етапі, коли формуються основні "енергоємні" ціни та тарифи, але їх значення залишатиметься також важливим.

2. Високий рівень монополізації як на ринку виробництва, так і у посередницькій мережі для окремих сегментів ринку. Цей чинник, крім того, що стримує природний рух цінових співвідношень, ще є і суттєвим у формуванні інфляційних темпів в Україні.

3. Значне розшарування населення за рівнем доходів та відносно низький середній рівень доходів населення у порівнянні з країнами ЄС.

4. Значна різниця за системами оподаткування між Україною та ЄС.

5. Неможливість імпортозаміщення для окремих груп товарів та послуг.

6. Наслідки фінансової кризи (на сучасному етапі), які внесли певні зміни у динаміку цін та їх співвідношень, яка відхилилася від русла, в якому знаходилася до кризи.

Основними рисами змін, характерних для процесів конвергенції, на внутрішньому ринку цін України можна вважати, в першу чергу, помітні зміни у співвідношеннях між тарифами на платні енергоємні послуги та цінами на інші товари та послуги, що характерно і помітно змінило та продовжує змінювати структуру споживання товарів та послуг населенням України. Значно зростає питома вага групи послуг, поступово зменшується питома вага

продовольчої групи. Але з точки зору більш тонкого дослідження цікавішим є спостереження зміни співвідношень цін між собою на товарну продукцію та послуги в межах окремих сегментів ринку. Наприклад, у межах групи м'ясопродуктів, або в межах групи "взуття та одяг". Саме у такому спостереженні простежується поступове наближення їх до співвідношень внутрішніх ринків країн ЄС. Адаже в межах окремої характерної групи можна нівелювати вплив загальних чинників, враховуючи їх рівними для всіх товарів цієї групи, а динаміка змін у співвідношеннях фактично є індикатором процесів "цінової конвергенції" для групи в цілому. При цьому результати первинного аналізу процесів цінових змін свідчать про незмінність характеру тривалих цінових зрушень і наближення цінових співвідношень до рівня аналогічних співвідношень в ЄС незалежно від швидкості зближення загальних відносних рівнів цін, від темпів інфляції, темпів зростання (або навпаки) рівня доходів населення, динаміки показників зовнішньоекономічної діяльності, обмінного курсу та інших важливих чинників впливу на ціни.

Втім таке дослідження потребує окремого розгляду, що в межах даного загального огляду робити не варто.

Висновки. Повертаючись до думок, висловлених на початку даної статті, слід зазначити, що прямий або опосередкований цілеспрямований вплив на ціни тими чи іншими засобами грошово-кредитної політики має враховувати об'єктивні тенденції у процесах ціноутворення в Україні, однією з яких є тенденція наближення цінових співвідношень на внутрішньому ринку до аналогічних співвідношень у країнах ЄС, що свідчить про об'єктивну обумовленість процесів економічної конвергенції. У світлі актуальності європейської інтеграції це вимагає більш гнучких підходів до визначення цілей та пріоритетів у грошово-кредитній політиці, ніж лише неухильне прагнення забезпечення цінової стабільності, яке за активного застосування антиінфляційних інструментів може виявитися суттєвим гальмом як економічного відновлення, так і процесів економічної конвергенції. А наявність помітно схожих з ЄС економічних проблем посткризового розвитку вимагає знаходитися у спільному руслі дій і напрямів економічних трансформацій.

Питання цінових аспектів процесу економічної конвергенції, намагання розкрити яке було здійснено у даній статті у контексті

питань цінової стабільності і напрямків розвитку грошово-кредитної політики, безумовно, вимагає більш ретельного аналізу та потребує подальшого вивчення з урахуванням максимуму статистично забезпечених факторів і тенденцій та застосуванням математичного апарату, що і передбачається автором у подальшому. Крім загальноприйнятих підходів до методології зазначеного дослідження акцент робитиметься також на: порівняння структур споживання за часом, за країнами (Україна, Європа, Росія), у швидкостях змін цінових співвідношень в межах структури споживання і в межах окремих специфічних груп у структурі споживання та з темпами інфляції; порівняння цінових співвідношень за часом, по країнах; створення системи коефіцієнтів пріоритетності споживання у контексті і конвергенційних процесів і процесів, характерних для загальних економічних перетворень, та коригування за її допомогою результатів аналізу темпів цінових змін та їх співвідношень; обчислення факторів гальмування та прискорення, їх загального впливу на структуру цінових співвідношень.

Використання результатів аналізу процесів цінової конвергенції може стати додатковим інструментом у розробці заходів грошово-кредитної політики, спрямованих на досягнення тих чи інших цілей управління ціновими процесами.

Список літератури

1. Алексеев А. А. Практичні моделі макроекономіки : монографія / А. А. Алексеев, Д. А. Алексеев. – Київ : Наукова думка, 2006. – 266 с.
2. Бадрак А. Цілі та пріоритети стійкого розвитку України / А. Бадрак, Л. Шостак // Економіка України. – 2002. – № 10. – С. 30–36.
3. Безгубенко Л. Фінансова наука та практика періоду трансформацій / Л. Безгубенко // Фінанси України. – 2000. – № 4. – С. 12–16.
4. Белорус О. Стратегічні імперативи розвитку України в умовах глобалізації / О. Белорус // Економічний часопис. – 2001. – № 10. – С. 3–9.
5. Бессонов В. А. Исследование трансформации ценовых пропорций в процессе российских экономических реформ / В. А. Бессонов. – М. : Высшая школа экономики. – 1998. – 56 с.
6. Братишко В. Національна економіка як об'єкт державного управління / В. Братишко // Економіка України. 1994. – № 6.
7. Брюкер Г. Другий економічний поділ в Європі? // Україна на шляху до Європи / Л. Хоффманн і Ф. Мьоллерс (ред.) / Г. Брюкер. – К. : Фенікс, 2001. – С. 49–75.
8. Гальчинський А. Інноваційна стратегія українських реформ / А. Гальчинський, В. Геєць, В. Семиноженко. – К. : Знання України, 2002. – 326 с.
9. Геєць В. М. Економічна динаміка та монетарна політика / В. М. Геєць // Стратегія монетарної політики: проблеми вибору та застосування : мат. наук.-практ. конф. НБУ. – Київ. – 2002. – 269 – С. 25–51.
10. Гош О. Суперечливість зовнішньоекономічних відносин України / О. Гош // Економіка України. – 2006. – № 11 (540). – С. 77–88.
11. Грін, Вільям Г. Економетричний аналіз / пер. з англ. А. Олійник, Р. Ткачук., наук. ред. пер. О. Комашко; передм. О. І. Черняка, О. В. Комашка / Грін, Вільям Г. – К. : Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2005. – 1197 с.
12. Гриценко А. А. Особливості інституційної архітектури українського суспільства XXI століття / А. А. Гриценко // Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / за ред. акад. НАН України В. М. Гейця. – К. : Ін-т екон. прогноз.; Фенікс, 2003. – С. 155–171.
13. Дмитренко А. В. Інституціональні передумови грошово-кредитної політики / А. В. Дмитренко // Інституційна архітектура та механізми економічного розвитку : матеріали наукового симпозиуму. – Х. : ХНУ, 2005. – С. 140–142.
14. Про Національний банк України : закон України від 20 травня 1999 року № 679-XIV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1999. – № 29.
15. Иванов И. Старт “Зоны Евро” / И. Иванов // Мировая экономика и междунар. отношения. – 1999. – № 1. – С. 3–11.
16. Иванов Н. Глобализация и проблемы оптимальной стратегии развития / Н. Иванов // Мировая экономика и междунар. отношения. – 2000. – № 3. – С. 12–18.
17. Исингарин Н. СНГ: интеграционно-дизинтеграционные факторы, сценарии развития и тенденция регионализации / Н. Исингарин // Российский экономический журнал. – 2001. – № 9. – С. 69–75.
18. Дж. М. Кейнс. Общая теория занятости, процента и денег / Дж. М. Кейнс // Антология экономической классики / предисловие, составление И. А. Столярова. – М. : “ЭКОНОВ”, “Ключ”. – 1993. – 486 с.
19. Корнаи Я. Дефицит / Я. Корнаи. – М. : Наука, 1990.
20. Крючкова І. Деформації у відтворювальних макроекономічних пропорціях в економіці України. – Вісник НБУ. – 1999. – № 7. – С. 12–15.
21. Кузнецов О. Проміжні цілі грошово-кредитної політики / О. Кузнецов // Вісник Національного банку України. – 2001. – № 7. – С. 31–35.
22. Лагутін В. Довіра до монетарної політики: вибір грошово-кредитної стратегії в Україні / В. Лагутін., Т. Кричевська // Вісник Національного банку України. – 2001. – № 11. – С. 22–25.
23. Любский М. Валютно-финансовая интеграция в ЕС и СНГ. Сравнительный семантический анализ / М. Любский, В. Р. Евстигнеев // Вопросы экономики. – 1998. – № 8. – С. 151–153.
24. Масловська Л. До питання оцінки передумов інтеграції України в ЄС / Л. Масловська // Економіка України. – 2008. – № 6 (559). – С. 72–79.
25. Мэнкью Н. Г. Макроэкономика : пер. с англ. / Н. Г. Мэнкью. – М. : Изд-во МГУ, 1994. – 736 с.
26. Новак А. Я. Як підняти українську економіку : монографія / А. Я. Новак. – Вид. 2-ге, доп. – К. : Гнозіс, 2007. – 344 с.
27. Панасюк Б. Макроекономіка: диспропорції та їх причини / Б. Панасюк // Економіка України. – 1995. – № 6. – С. 14–25.
28. Полунеев Ю. Конкурентоспроможність країни як національна ідея / Ю. Полунеев [Електронний ресурс] // Дзеркало тижня. – № 10 (538). – 19–25 березня 2005 року. – Режим доступу : <http://www.zn.kiev.ua/ie/show/538/49518>.
29. Рубан В. Інноваційна модель стратегічного розвитку України: Методологія і досвід / В. Рубан, О. Чубукова, В. Некрасов // Економіка України. – 2004. – № 6. – С. 14–19.
30. Стабильность и конвергенция // Инвестгазета. – 2009. – № 7. – 23 февраля.

31. Стельмах В. Національний банк України: перші десять років діяльності / В. Стельмах // Вісник Національного банку України. – 2001. – № 4. – С. 2–7.
32. Стельмах В. Обмінний курс, інфляція та конкурентоспроможність економіки / В. Стельмах, О. Петрик // Вісник Національного банку України. – 2001. – № 9. – С. 3–9.
33. Філіпенко А. С. Україна і світове господарство: взаємодія на межі тисячоліть / А. С. Філіпенко, В. С. Будкін, А. С. Гальчинський та ін. – К. : Либідь, 2002. – 470 с.
34. Шевчук В. Вплив монетарної політики на промислове виробництво, інфляцію та реальний обмінний курс в Україні у 1994-2000 роках / В. Шевчук // Вісник Національного банку України. – 2001. – № 1. – С. 12–15.
35. Шимаи М. Глобалізація как источник конкуренции, конфликтов и возможностей / М. Шимаи // Пробл. теории и практики упр. – 1999. – № 1. – С. 52–58.
36. Яременко О. Л. Перехідні процеси в економіці України: Інституціональний аспект / О. Л. Яременко. – Харьков. – Основа. – 1997. – 182 с.
37. Яременко С. Проблеми та перспективи інтеграції України у структури ЄС / С. Яременко, Т. Мусієнко // Вісник НБУ. – 1998. – № 9. – С. 3–10.
38. Inflation Targeting: Lessons from the International Experience / B. S. Bernake, T. Laubach, F. S. Mishkin, A. S. Posen. – Princeton, NJ : Princeton University Press, 199. – 382 p.
39. Taylor J. A Historical Analysis of Monetary Policy Rules / J. Taylor // Monetary Policy Rules. – Edited by John B. Taylor. – Chicago and London : The University of Chicago Press. – 1999. – P. 319–347.

Summary

Direct or indirect impact on prices through certain instruments of monetary policy must take into account the objective trends in the pricing processes in Ukraine, one of which is the tendency of convergence of price ratios on the domestic market and the markets of EU countries, which indicates the objective process of economic convergence.

Отримано 16.07.2011